

การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์*

THE DEVELOPMENT MODEL OF THE MORAL SCHOOL MANAGEMENT
IN A NEW ERA UNDER THE KALASIN SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

นุกูล ทรงมงคลรัตน์, สุธรรม ธรรมทัศนานนท์

Nugool Songmongkolrat, Sutham Thamatasenahant

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University

Corresponding Author E-mail: krubreezt@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ 2. สร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ 3. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ และ 4. ประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ จำนวน 182 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ มี 5 องค์ประกอบ 27 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 2 การพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติ มี 7 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดนิเทศติดตามงาน มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 4 การสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ มี 5 ตัวบ่งชี้ และ องค์ประกอบที่ 5 การประเมินผลการปฏิบัติงาน มี 5 ตัวบ่งชี้ ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติมีความต้องการจำเป็นสูงสุด และรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ 1. หลักการแนวคิด 2. วัตถุประสงค์ 3. วิธีดำเนินการ 4. การประเมินผล และ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยรวม

*Received September 21, 2023; Revised October 23, 2023; Accepted October 25, 2023

อยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าผลการประเมินความรู้ของผู้เข้าร่วมพัฒนาหลังได้รับการพัฒนาสูงกว่าก่อนได้รับการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ในส่วนการประเมินรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่พบว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่ามีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การบริหารโรงเรียนคุณธรรม; โรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study basic information on moral school management in a new era 2. To create and verify the suitability of the model 3. To tryout the model and 4. To evaluate the model. The sample group consisted of 9 experts and 182 administrators and teachers under the Kalasin Secondary Educational Service Area Office. The research instruments included questionnaires, interview, focus group discussion and performance assessment form.

The research results were found that components of moral school management in a new era had 5 elements and 27 indicators, including Component 1, Moral school planning in a new era with 5 indicators. Component 2, Transforming the implementation mechanism with 7 indicators. Component 3, Determination of supervision and monitoring with 5 indicators. Component 4, Creating a moral development network in a new era with 5 indicators. Component 5, Performance evaluation with 5 indicators. The overall suitability assessment result was at the highest level. The transformation of implementation mechanism had the greatest need. The moral school management model in a new era consisted of 5 parts: 1. principles and concepts, 2. objectives, 3. methods of operation, 4. evaluation, and 5. conditions for success. The overall suitability evaluation and possible results of the model were at the highest level. Also, it was found that the knowledge evaluation results of the participants after receiving the development were higher than before receiving the development, with statistically significant level of 0.05 and the satisfaction was at the highest level. As for the evaluation of the school administrators' model, it was at the highest level of usefulness.

Keywords: Model Development; Moral School Management; Moral School in New Era

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแผนรองรับนโยบายรัฐบาลด้านการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) เป็นแผนที่มุ่งเน้นการปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยเป็นคนมีคุณธรรม มีความรักชาติ มีความศรัทธา และยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา มีความเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขอันจะนำไปสู่การเป็นองค์กรคุณธรรมและสังคมแห่งคุณธรรม (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ปฏิบัติตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) โดยการจัดทำโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สู่เป้าหมายการพัฒนาให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา ตระหนักรู้ เข้าใจ มีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติ และมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี รวมทั้งโรงเรียนมีการสร้างเครือข่ายชุมชนองค์กรแห่งคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2560)

การขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาภาพลื่นลุ ยังต้องได้รับการพัฒนาซึ่งสะท้อนได้จากผลการประเมินโดยศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ที่พบว่า การขับเคลื่อนการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน และนักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ลดลงทั้งความมีวินัย ความพอเพียง ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ และการพึ่งพาตนเอง (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2564) สอดคล้องกับการประเมินตนเองในการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางการพัฒนาบุคลากรผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้คุณธรรมเป็นฐานของโรงเรียนที่พบว่าไม่มีรูปแบบและการบริหารจัดการที่เป็นระบบ พฤติกรรมผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่เป็นไปตามค่าเป้าหมายที่วางไว้ ครูและบุคลากรขาดความตระหนักถึงการนำคุณธรรมมาเป็นกรอบในการพัฒนาการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 40 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นลุ, 2565)

การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องกับยุคถือได้ว่าเป็นบทบาทของผู้บริหารที่สำคัญยิ่งในการบริหารจัดการศึกษา เพราะรูปแบบเป็นกรอบความคิดทางด้านการหลักการ วิธีการดำเนินการ และเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (วาโร พึ่งสวัสดิ์, 2553) ซึ่งรูปแบบที่มีคุณภาพจะต้องสอดคล้องกับยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันถือว่าเป็นยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการบริหารงาน จากแนวคิดดังกล่าว การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่จะเป็นแนวทางให้โรงเรียนมีรูปแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินการโรงเรียนคุณธรรมในรูปแบบใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัล

เข้ามาใช้ในการบริหารงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักเห็นความสำคัญ และมีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบ ขอบข่าย เนื้อหา และหลักการของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ เพื่อให้การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมบรรลุตามเป้าหมายของโรงเรียน ดังนั้นรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ที่พัฒนาขึ้นจะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นฐ์ในการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เพื่อยกระดับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นฐ์
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นฐ์
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นฐ์
4. เพื่อประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นฐ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งมีการดำเนินการวิจัย 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สำหรับร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ (Research : R1) แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ และรูปแบบของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยการสังเคราะห์เอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ และรูปแบบของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.ระดับ 4 ดาว จำนวน 3 โรงเรียน

ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนา (Design and Development : D and D) สร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ (Development: D1) แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ยกร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบยืนยันร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่

ขั้นตอนที่ 4 ปรับแก้ไขร่างรูปแบบฯ ตามผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้เพื่อนำไปทดลองใช้ในระยะที่ 3

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ (Research 2 : R2) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 2 ลงมือปฏิบัติงานจริงและจากสถานการณ์จริง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่

ขั้นตอนที่ 4 ปรับแก้ไขรูปแบบฯ ตามผลการประเมินของการทดลองใช้เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์เพื่อนำไปประเมินประสิทธิภาพในระยะที่ 4

ระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ (Development 2 : D2) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์

ขั้นตอนที่ 2 ปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ และพัฒนารูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ฉบับสมบูรณ์

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ จำนวน 182 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นโดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่นำไปแจกกับผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์ผู้บริหาร สถานศึกษา และครู การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบประเมิน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคเหนือ

1.1 ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ มี 5 องค์ประกอบ 27 ตัวบ่งชี้ โดยองค์ประกอบการวางแผนโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ มี 7 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบกำหนดนิเทศติดตามงาน มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ มี 5 ตัวบ่งชี้ และ องค์ประกอบประเมินผลการปฏิบัติงาน มี 5 ตัวบ่งชี้ ผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ซึ่งสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการกำหนดนิเทศติดตามงาน ($\bar{X}=4.73$) ด้านการวางแผนโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ($\bar{X}=4.67$) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X}=4.66$) ด้านการสร้างกลไกการลงมือปฏิบัติ ($\bar{X}=4.64$) และด้านการสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ ($\bar{X}=4.63$) ซึ่งด้านการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด และรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. หลักการแนวคิด 2. วัตถุประสงค์ 3. วิธีดำเนินการ 4. การประเมินผล และ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผล ($\bar{X}=4.78$) องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X}=4.77$) องค์ประกอบที่ 1 หลักการแนวคิด ($\bar{X}=4.74$) องค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินการ ($\bar{X}=4.65$) และองค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ ($\bar{X}=4.61$) ตามลำดับ

1.2 สภาพปัจจุบันการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}= 2.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่ามีการประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X}=3.30$) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่

($\bar{X}$ =2.94) การกำหนดนิเทศติดตามงาน ($\bar{X}$ =2.83) การวางแผนโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ($\bar{X}$ =2.78) และการพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติ ($\bar{X}$ =2.65) ตามลำดับ

1.3 สภาพที่พึงประสงค์การบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติ ($\bar{X}$ =4.71) การวางแผนโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ($\bar{X}$ =4.71) การกำหนดนิเทศติดตามงาน ($\bar{X}$ =4.69) การประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ =4.67) และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ ($\bar{X}$ =4.59) ตามลำดับ

1.4 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ 1. การพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติ (PNI=0.78) 2. การวางแผนโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ (PNI=0.69) 3. การกำหนดนิเทศติดตามงาน (PNI=0.66) 4. การสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ (PNI=0.56) และ 5. การประเมินผลการปฏิบัติงาน (PNI=0.42) ตามลำดับ

2. ผลการยกร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคพื้นทวีป พบว่า รูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ แนวคิด องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินการ มี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนงานคุณธรรมยุคใหม่ ขั้นตอนที่ 2 การพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดนิเทศติดตามงาน ขั้นตอนที่ 4 การสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณธรรมยุคใหม่ และ ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลการปฏิบัติงาน องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผล และ องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.52) และความเป็นไปได้ของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.53)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคพื้นทวีป

3.1 ผลการประเมินระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ พบว่า ก่อนการพัฒนาผู้เข้ารับการพัฒนามีคะแนนเฉลี่ย 11.67 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 58.33 และหลังการพัฒนามีคะแนนเฉลี่ย 18.67 คิดเป็นร้อยละ 93.33 สรุปได้ว่า ผู้เข้ารับการพัฒนามีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่หลังเข้ารับการพัฒนามีสูงกว่าก่อนการพัฒนามีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.83) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ หลักการแนวคิด ($\bar{X}$ =4.85)

วัตถุประสงค์ ($\bar{X}=4.84$) วิธีดำเนินการ ($\bar{X}=4.79$) การประเมินผล ($\bar{X}=4.76$) และเงื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X}=4.74$) ตามลำดับ

4. ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นรุ ประสิทธิภาพที่วัดจากความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.73$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ องค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินการ ($\bar{X}=4.89$) องค์ประกอบที่ 1 หลักการแนวคิด ($\bar{X}=4.78$) องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ ($\bar{X}=4.73$) องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผล ($\bar{X}=4.67$) และองค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X}=4.56$) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลื่นรุ พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ด้านการพลิกโฉมกลไกการปฏิบัติ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของมูลนิธิยุวพัฒน์ (2564) ได้กล่าวถึง การสร้างกลไกการลงมือปฏิบัติมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม ช่วยทำให้การทำงานขององค์กรให้เป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน มุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับบุคคลและกลุ่มบุคคลทั้งภายในและภายนอกให้มีส่วนร่วมมากที่สุด ในการมอบหมายภาระงานรับผิดชอบให้บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงแนวทางการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นจริง

ผลการประเมินองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้สืบเนื่องจาก ผู้วิจัยได้ศึกษาหนังสือ ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ นำองค์ประกอบที่ได้มาศึกษาความหมาย เพื่อกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ และนำมาศึกษาสังเคราะห์ตัวบ่งชี้ นำเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบยืนยันด้วยการประเมินความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปสร้างข้อคำถามเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปซึ่งสอดคล้องกับการสังเคราะห์องค์ประกอบของธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2563) ได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า องค์ประกอบของการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก และ 10 องค์ประกอบย่อย โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบหลัก คือ แนวคิดโรงเรียนคุณธรรม หลักโลกบาลธรรม และการบริหารโรงเรียน และสอดคล้องงานวิจัยของนรินทร์ ขวัญควาวิ และคณะ (2565) ได้ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารโรงเรียนคุณธรรมอย่างยั่งยืน ผ่านเกณฑ์ความคิดเห็นร้อยละ 80 ขึ้นไป ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ และมีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้สืบเนื่องจาก ผู้วิจัยได้ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการบริหาร นำองค์ประกอบที่ได้มาศึกษาความหมาย เพื่อกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ และนำมาศึกษาสังเคราะห์ตัวบ่งชี้ นำเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบยืนยันด้วยการประเมินความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสอดคล้องกับการสังเคราะห์องค์ประกอบของชาวนิติต ทับหมี (2564) พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ 1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2. หลักการของรูปแบบ 3. ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยคณะกรรมการ และวิธีการพัฒนาคุณธรรม 4. กระบวนการมี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล 5. ผลลัพธ์ ประกอบด้วยผลที่เกิดกับครู และผลที่เกิดกับผู้เรียน 6. แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ และผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของบันลือ โกมลศรี และคณะ (2564) ได้สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ด้านการกำหนดนโยบายและแผนการทำงาน ด้านการส่งเสริมสนับสนุน ด้านการลงมือปฏิบัติและสร้างกลไกการมีส่วนร่วม ด้านการนิเทศ กำกับติดตาม ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านประสิทธิผลที่เกิดจากการบริหารโรงเรียนคุณธรรม และมีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. การออกแบบและพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคอีสาน ผลการประเมินความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ถูกต้องชัดเจน สามารถนำมากำหนดรูปแบบ ได้อย่างถูกต้องตามหลักทฤษฎี และสามารถอธิบายเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาตามกระบวนการ การกำหนดรูปแบบการบริหารสถานศึกษา โดยมีกระบวนการในการตรวจสอบยืนยันและประเมินความเหมาะสม มีการนำวงจรคุณภาพเดมมิง (PDCA) เข้ามาขับเคลื่อนการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สวัสดิ์ วันภูงา (2564) ที่ศึกษาการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยใช้วงจรคุณภาพเดมมิง (PDCA) เข้ามาขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหารงานโรงเรียนเช่นเดียวกัน และงานวิจัยของธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2563) ได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งมีรูปแบบ

มีชื่อว่า MSMM Model โดยเป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างและวิธีการบริหารงานตามขอบข่ายและภารกิจด้านการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม ตามแนวคิดโรงเรียนคุณธรรม หลักโลกบาลธรรม และการบริหารโรงเรียน โดยมีผลการประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่ได้กำหนดไว้

3. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ผลการประเมินระดับความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการพัฒนาลังการพัฒนาลงกว่าก่อนการพัฒนาลง และผลการประเมินระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาสภาพแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู หัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ และครู จากโรงเรียนที่มีรางวัลเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ระดับ 4 ดาว มากำหนดรูปแบบโดยมีแนวปฏิบัติที่สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบันลือ โกมลศรี และคณะ (2564) ได้ทดลองรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือผู้บริหาร และครูผู้สอน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้รูปแบบในด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผน มีผลการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

4. ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สืบเนื่องจากครูผู้สอนที่เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบ เล็งเห็นประโยชน์ของการนำคุณธรรมจริยธรรมมาบูรณาการกับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้โดยการจัดทำโครงงานคุณธรรมในทุกห้องเรียน มีการนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ดังนั้นผลการประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของครูผู้สอนที่เข้าร่วมการทดลองใช้การบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่กับหัวหน้ากลุ่มงาน และครูผู้สอนทุกคนในโรงเรียนจึงอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของชาญชิต ทับทิม (2564) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมจะช่วยให้ครู และนักเรียน รวมทั้งผู้บริหารเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในระดับมาก และงานวิจัยของบันลือ โกมลศรี และคณะ (2564) ได้ทดลองรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนคุณธรรมเกิดจาก การกำหนดนโยบายและการวางแผน การส่งเสริมและสนับสนุน การลงมือปฏิบัติและสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การนิเทศ กำกับติดตาม การวัดและประเมินผล และการสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะช่วยให้การบริหารโรงเรียนคุณธรรมเกิดประสิทธิผล

องค์ความรู้จากการวิจัย

การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ให้ประสบผลสำเร็จ มี 3 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านกระบวนการ โรงเรียนควรมีกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งโรงเรียน เริ่มจากการสื่อสาร สร้างความเข้าใจ มีการสร้างครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ แล้วกำหนด คุณธรรมเป้าหมายเป็นของโรงเรียน ใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้การพัฒนาคุณธรรมของทาง โรงเรียนประสบผลสำเร็จ การลงมือปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณธรรมที่ได้กำหนดร่วมกันไว้ โดยมี กลไกคณะทำงานและใช้โครงงานคุณธรรมเป็นเครื่องมือที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2. ด้านผลผลิต มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมที่ไม่พึง ประสงค์ในโรงเรียนลดลง เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านผลลัพธ์ โรงเรียนมีองค์ความรู้ และนวัตกรรมในรูปแบบของโครงงานคุณธรรม ระดับโรงเรียนและห้องเรียน กิจกรรมส่งเสริมความดี แนวปฏิบัติที่ดี มีการสร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจให้กับครู นักเรียน ผู้ปกครอง นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโครงงานคุณธรรมที่ตนเองมี ส่วนร่วม การบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สร้างรูปแบบในการพัฒนาร่วมคิด ร่วมทำมีแผนปฏิบัติการ ลงมือปฏิบัติ และนิเทศ ติดตาม มีแหล่งเรียนรู้ที่สะอาดร่มรื่นน่าอยู่ เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สถานศึกษา อื่น ๆ มาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง จากความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ และหน่วยงาน อื่นที่เกี่ยวข้อง มีส่วนผลักดันให้โครงการโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ประสบความสำเร็จ สร้างความ ร่วมเย็นเป็นสุขที่จะเกิดขึ้นในวงการศึกษาศึกษา และสังคมประเทศชาติสืบไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ควรนำรูปแบบการบริหาร ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ ไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายในการ ขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เพื่อยกระดับ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์นำรูปแบบการบริหาร โรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับคุณภาพการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอื่น สามารถนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมยุคใหม่ไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

เอกสารอ้างอิง

- ชาญชิต ทับหมี. (2564). รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา เชียงพร*, 7(7), 344-358.
- ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2563). รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (ดุขนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). นครปฐมฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- นรินทร์ ขวัญควิน และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 12(3), 164-181.
- บันลือ โกมลศรี และคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 9(7), 2993-3007.
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (2564). *หลักการและกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 4+6 โมเดล* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิง.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 2(4), 1-16.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2564). *รายงานสถานการณ์คุณธรรม ปี 2564*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สวัสดิ์ วันงูงา. (2564). *การพัฒนารูปแบบการใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* (ดุขนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการพัฒนาการศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์. (2565). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. ภาพสินธุ์: หยกศึกษาภัณฑ์และการพิมพ์.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2560). *แนวทางการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.* กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.

